

Kret, K.

"Higiena dzieci i młodzieży w polskim czasopiśmiennictwie medycznym okresu międzywojennego", Magdalena Paciorek, Warszawa 2010 : [recenzja]

Medycyna Nowożytna 17/1, 271-274

2011

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Magdalena Paciorek, *Higiena dzieci i młodzieży w polskim czasopiśmiennictwie medycznym okresu międzywojennego*, wydawnictwo Instytutu Historii Nauki PAN, Warszawa 2010, ss. 421 (rec. K. Kret)

Książka Magdaleny Paciorek po raz pierwszy w tak wyczerpującym zakresie przedstawia problematykę higieny dzieci i młodzieży w polskim czasopiśmiennictwie medycznym okresu międzywojennego, tematykę dotąd jeszcze w ten sposób nie prezentowaną.

Zagadnienie higieny dziecka rozpatrywano dotychczas uwzględniając zazwyczaj jedynie pewien etap jego rozwoju i to na ściśle sprecyzowanym obszarze badań. Wiele publikacji opisuje poszczególne etapy rozwoju opieki higieniczno-lekarskiej nad dziećmi, czy omawia np. zagadnienia higieny szkolnej jako odrębnej dyscypliny, ale żaden z nich nie ujmuje w sposób kompleksowy zagadnienia ochrony zdrowia dziecka począwszy od jego narodzin aż do zakończenia tzw. wieku szkolnego.

Książka przedstawia ówczesny stan wiedzy na temat higieny dzieci i młodzieży oraz stopień ich rzeczywistego odzwierciedlenia w praktyce zawarty w czasopiśmiennictwie medycznym: naukowym, popularnonaukowym, poradnikowym, specjalistycznym jak i ogólnolekarskim.

Autorka w swojej pracy skupiła się nad tzw. dzieckiem zdrowym, nie tylko pod względem fizycznym i psychicznym ale również społecznym.

Spośród bogactwa źródłowego czasopiśmiennictwa higienicznego w okresie dwudziestolecia międzywojennego autorka dokonała podziału tematycznego na poszczególne zagadnienia przedstawiając je w kolejnych rozdziałach swojej pracy.

Pierwszy rozdział zawiera charakterystykę polskiego czasopiśmiennictwa medycznego. Po krótkiej charakterystyce rynku wydawniczego i miejsca w nim prasy medycznej w Polsce w okresie II RP autorka przedstawia podział prasy wg formy: naukowe, archiwalne, popularnonaukowe i poradnikowe oraz wg treści: ogólnolekarskie i specjalistyczne.

Autorka bardzo szczegółowo opisała kolejno w oparciu o powyższy podział, tytuły czasopism higienicznych i im pokrewnych, z uwzględ-

nieniem tzw. okresów wydawniczych a także miejsca ich wydawania. Na podstawie przeprowadzonej analizy merytorycznej artykułów prasowych tego okresu autorka przedstawiła ogólne trendy i kierunki pojawiające się w czasopismach. Następnie przedstawia autorów publikowanych artykułów, byli to w przeważającej mierze lekarze ale pojawiały się też nazwiska pielęgniarek i położonych.

Rozdział drugi zawiera próbę zdefiniowania terminu „dziecko” w oparciu o artykuły prasy medycznej w aspekcie fizjologicznym oraz prawnospołecznym. Autorka zaprezentowała tutaj ówczesną interpretację terminologii pojęć takich jak: dziecko a także higiena, opieka i profilaktyka. Ponadto zaprezentowane zostały systemy klasyfikacji rozwoju fizycznego polskich pediatrów, którzy korzystając z dorobku nauki europejskiej wprowadzili własne klasyfikacje, często stanowiąc ich syntezę. Przytoczone przez autorkę podziały dzieciństwa dotyczyły przede wszystkim rozwoju fizycznego dziecka ale pewna etapowość dotyczyła także jego rozwoju psychicznego. Przedstawione zostało też pojęcie „norm” stosowane głównie w odniesieniu do polskich dzieci i do ich rozwoju fizycznego. Dalej autorka przedstawiła bardzo wnikliwą analizę pojęć takich jak: higiena, profilaktyka i opieka podkreślając, że pojęcia te są pod względem znaczeniowym do siebie zbliżone. Autorka wiele informacji na ten temat zaczerpnęła z ówczesnych encyklopedii i leksykonów.

Rozdział trzeci poświęcono polityce państwa i samorządów wobec zagadnienia higieny dzieci i młodzieży. W części wstępnej autorka stara się przedstawić na tle problemów zdrowotnych odrodzonego państwa, drogę powoływania i odwoływania licznych urzędów centralnych, które były odpowiedzialne za opiekę nad zdrowiem dziecka a co powodowało trudności w sprawowaniu tejże opieki, z powodu rozczłonkowania spraw ochrony zdrowia pomiędzy kilka ministerstw i organizacji.

Autorka zaprezentowała najważniejsze aspekty prawne ustawodawstwa sanitarnego i społecznego, ustaw i rozporządzeń państwa odnośnie całościowej opieki nad nieletnimi. W kolejnych podrozdziałach przedstawiła działalność samorządów i warunki, w jakich przyszło im realizować rozporządzenia władz centralnych. W zasadniczej części rozdziału trzeciego autorka zaprezentowała strukturę i organizację placówek w oparciu o informacje pojawiające się w prasie. Omówiła kolejno instytucje otwartej i półotwartej opieki zdrowotnej i społecznej, do których zaliczono: stacje opieki nad matką i dzieckiem, instytucje kropli mleka oraz stacje higieny zapobiegawczej i ośrodki zdrowia. Autorka podkreśla istnienie dużej dysproporcji pomiędzy

ziemiami wschodnimi a centrum Polski w rozmieszczeniu geograficznym ww. placówek opieki zdrowotnej, które tłumaczyć można wieloma przeciwnościami, z których najważniejszą rolę odgrywały jednak trudności finansowe tamtejszych samorządów. W oparciu o materiał źródłowy przedstawia charakterystykę instytucji opiekuńczo-wychowawczych takich jak: żłobkiienne, fabryczne, stacje lotne, ochronki, freblówki, przedszkola, place zabaw, ogródki jordanowskie, ogrody im. E. Rauna, a także kolonie i półkolonie letnie. Rozdział trzeci zamyka prezentacja poglądów prasowych o roli i zadaniach lekarza szkolnego, higienistki a także dentysty. Omówiono opiekę higieniczno-lekarskiej nad dzieckiem w okresie tzw. „drugiego dzieciństwa”, który przypadał na lata szkolne, wskazując na wady i zalety obowiązującego w okresie międzywojennym systemu.

Rozdział czwarty i piąty poświęcony jest higienie dziecka w okresie „pierwszego dzieciństwa” czyli od narodzin do 7 roku życia i higienie dzieci i młodzieży w „drugim okresie dzieciństwa” czyli w wieku szkolnym. Dokonano tutaj systematyzacji zagadnień. Po wstępnym omówieniu wiadomości teoretycznych o fizjologii dziecka w określonym etapie rozwoju, autorka przedstawiła najczęstsze zalecenia i wskazówki praktyczne dotyczące higieny: indywidualnej dziecka, jamy ustnej, odzieży, odżywiania, snu, wypoczynku, a także jego najbliższego otoczenia. W rozdziale czwartym ww. wskazówki uszczegółowione są w odniesieniu zarówno do higieny noworodka i niemowlęcia, jak i higieny małego dziecka i dziecka w wieku przedszkolnym.

Rozdział piąty poświęcony został higienie dzieci i młodzieży w wieku szkolnym czyli pomiędzy 7 a 14 rokiem życia. Autorka zwraca uwagę na fakt, że mimo, iż problematyka ochrony dziecka w wieku szkolnym w omawianym okresie była tematem często poruszonym to liczba artykułów poświęconych higienie osobistej ucznia, jego odzieży i kwestii odżywiania była stosunkowo niewielka. Autorka wyjaśnia, że problematyka dziecka szkolnego była prezentowana głównie w piśmie naukowych i popularnonaukowych, co tłumaczyć można wzrostem zainteresowania szerszego grona badaczy z różnych dyscyplin naukowych nie tylko lekarzy. W szerokim zakresie przedstawiono też – w oparciu o liczne publikacje – organizację higieniczno-sanitarną w szkołach i rolę lekarza szkolnego oraz współpracującej z nim higienistki szkolnej. Równie obszernie omówiono zagadnienie higieny nauczania i wychowania higienicznego.

Rozdział szósty z kolei poświęcono sprawie ówczesnej typologii chorób wieku dziecięcego jak i profilaktyce chorób wieku dziecięcego.

W opinii prasy medycznej, poważny problem stanowiły bowiem choroby powstałe w następstwie nieprzestrzegania zasad higieny. W dalszej części omówiono ówczesne sposoby profilaktyki zdrowia dziecka, przechodząc do prezentacji bardziej specjalistycznych form ochrony zdrowia jak: szczepienia ochronne, izolacja chorych od zdrowych, dezynfekcja środowiska czy prowadzenie rejestru zachorowań. W przypadku alkoholizmu dziecięcego autorka zwraca uwagę na jeszcze inną formę działań zapobiegawczych, jaką była oświata zdrowotna, propagowana przez szkołę oraz organizacje młodzieżowe.

Na zakończenie autorka podsumowuje, że artykuły prasowe poświęcone zagadnieniom higieny dzieci i młodzieży stanowiły odzwierciedlenie nie tylko ówczesnego stanu nauki o metodach i sposobach ochrony zdrowia nieletnich, ale również były formą propagowania zasad higieny.

Wydawnictwo jest przygotowane bardzo starannie – twarde okładki z elegancką szatą graficzną z trafnie dobranym zdjęciem sugerującym obrazowo tematykę, której publikacja dotyczy. Jak każda znacząca publikacja naukowa, opatrzona została bibliografią, przypisami, indeksem nazwisk oraz streszczeniem w języku angielskim.

Powyższą publikację uważam za doskonały materiał źródłowy (adekwatny i wyczerpujący) ze względu na liczne dane – zestawienia tabelaryczne zebrane z wielu innych źródeł, a dotyczące badanej problematyki. Rozbudowane przypisy wnoszą dużo informacji o przedstawicielach badanej dziedziny. Autorka trafnie wykorzystwała różnorodne metody badawcze: statystyczną, porównawczą, graficzną a także retrogresywną. Podjęcie przez autorkę, tak szerokiego zakresu tematu problematyki higieny dzieci i młodzieży w polskim czasopiśmiennictwie medycznym okresu międzywojennego, biorąc pod uwagę ponad 800 tytułów publikacji prasowych, uważam za duży wkład w poszerzaniu wiedzy w tej tematyce. Powyższą publikację uważam za niezwykle wartościową i godną polecenia.